

Ervaringen van studenten met onderwijs en toetsen op afstand tijdens corona

Matthijs Brink | Anja van den Broek | Clarie Ramakers

Conclusies

In december 2020 voerde ResearchNed in opdracht van het Interstedelijk Studenten Overleg een onderzoek uit naar de ervaringen van studenten met online onderwijs.

Studenten reageerden massaal. Ruim 11.500 studenten vulden de vragenlijst in en deelden hun ervaringen. Dit rapport bevat de belangrijkste resultaten.

Het gaat niet goed

Het onderwijs is sinds de uitbraak van de COVID-19 pandemie substantieel veranderd. Het merendeel van de onderwijs- en toetsingsvormen wordt online aangeboden. Voor één op de drie universitaire studenten is het onderwijs volledig op afstand. In het hbo geldt dit voor zeventien procent. Uit het onderzoek blijkt dat het niet goed gaat met de student tijdens de coronacrisis. Studenten ervaren dat het onderwijs aan kwaliteit verliest en zij kampen met sociaal-emotionele problemen door het gebrek aan interactie en contact met docenten en medestudenten. Er is veel eenzaamheid.

Onderwijsvormen

Bijna alle studenten kregen live-hoorcolleges op afstand. De meningen zijn hierover verdeeld: één op de vier studenten vond dit geen geschikte manier om kennis op te doen, terwijl dertig procent deze specifieke onderwijsvorm na de pandemie juist wil behouden. Studenten zijn het minst te spreken over live online hoorcolleges, online werkcolleges onder begeleiding van een docent en online presentaties/workshops door medestudenten. De meerderheid wil hier na corona graag vanaf. En als er online werkgroepen gegeven worden, moeten deze niet te groot zijn. Maximaal tien studenten per werkgroep wordt door de meerderheid acceptabel gevonden. Daarbij komt dat het gebruik van proctoringsoftware tijdens tentamens door bijna 60 procent als onprettig en onveilig wordt ervaren.

Goede elementen behouden

Online onderwijs wordt echter niet uitsluitend negatief beoordeeld. Bijna veertig procent heeft waardering voor de manier waarop het onderwijs tijdens corona is ingericht. Over de verhouding tussen online onderwijs en onderwijs op locatie zijn studenten minder tevreden; zo'n acht op de tien studenten willen meer onderwijs op de instelling. Slechts een enkeling wil juist meer onderwijs op afstand. En na corona? Dan wil een op de drie studenten de goede elementen van online onderwijs behouden, zij het met mate. Goede elementen van online onderwijs zijn bijvoorbeeld online vormen van een-op-een contact met docenten en vooraf opgenomen hoorcolleges, die eigenlijk voor corona ook al bestonden. Een deel van de studenten ziet ook andere voordelen van het onderwijs op afstand. Ze kunnen meer doen in minder tijd, in hun eigen tempo, hoeven niet te reizen of kunnen thuis blijven wonen.

De professors proberen er echt wat van te maken en de groepschat van mede-eerstejaars wordt veel gebruikt, maar online is gewoon echt niks. Ik ben met twee studies begonnen dit studiejaar; maar ik heb bijna geen binding met mijn studiegenoten, kan de mensen van mijn studentenvereniging bijna nooit zien en ik vind de studies gewoon niet leuk zo. Grotendeels daarom ben ik met mijn eerste studie al na een maand gestopt en ga ik binnenkort ook met mijn tweede studie stoppen.

Weinig interactie, veel eenzaamheid, concentratie- en motivatieproblemen

Voor de grootste groep studenten wegen de genoemde voordelen van online onderwijs beslist niet op tegen de meerwaarde van het fysieke onderwijs. Het gebrek aan kwaliteit van online onderwijs, weinig tot geen interactie met docenten en medestudenten, met name als er sprake is van werkgroepen met veel deelnemers, speelt studenten het meeste parten. Over de kwaliteit van de interactie met medestudenten tijdens corona zijn studenten het minst positief, vooral in het wo. Naarmate studenten meer afstandsonderwijs volgen, ervaren zij concentratie- en motivatieproblemen. De verhalen die studenten in het onderzoek deelden, zijn vaak schrijnend. Studenten geven blijk van grote loyaliteit naar hun onderwijsinstellingen. Ze hebben alle begrip voor de omstandigheden, vinden dat docenten hun uiterste best doen, maar wijzen tegelijkertijd ook op de neveneffecten. Er is gebrek aan sociale contacten, er is eenzaamheid en een hunkering naar het weer 'schouder aan schouder zitten' in de collegebanken, zoals een van studenten het treffend verwoordde. De coronamaatregelen en alles wat daarmee samenhangt, zorgen voor een sociaal isolement: dertig procent van de studenten voelt zich vaak eenzaam. Meer online onderwijs betekent minder concentratie, lagere motivatie en meer eenzaamheid. Het hebben van financiële problemen blijkt hierbij een versterkende factor.

Omvang en aard problematiek

De studievoortgang tijdens de pandemie lijkt vooralsnog geen grote schade te hebben opgelopen in vergelijking met de situatie vóór corona. De sociaal-emotionele keerzijde is echter groot. Eén op de twintig studenten ervaart tijdens de coronacrisis zeer grote problemen op alle terreinen: mentaal, sociaal-emotioneel, concentratie, motivatie, studievoortgang. Vertalen we dat naar de studentenpopulatie als geheel dan gaat het naar schatting om een groep van 30.000 à 35.000 studenten met wie het op meerdere vlakken niet goed gaat tijdens de COVID-19 pandemie. Nog eens ruim één op de tien studenten ervaart veel problemen.

Naar mijn mening te weinig onderwijs verzorgd gekregen, maar toch weinig achterstanden opgelopen.

De universiteit heeft het heel goed opgepakt. Online onderwijs is iets anders, maar daardoor niet minder van kwaliteit. Net zoals bij fysiek onderwijs, het draait allemaal om je eigen inzet. Veel studenten gebruiken dit moment om het onderwijs de schuld te geven, maar als je niets volgt en geen interactie maakt op de momenten dat het kan, ligt het toch echt bij jezelf. Heel veel complimenten voor alle docenten, die ongeacht de situatie, enthousiast blijven en er echt hard voor werken om online onderwijs zo kwalitatief mogelijk te maken. Dat is zeker gelukt!

Verantwoording van het onderzoek

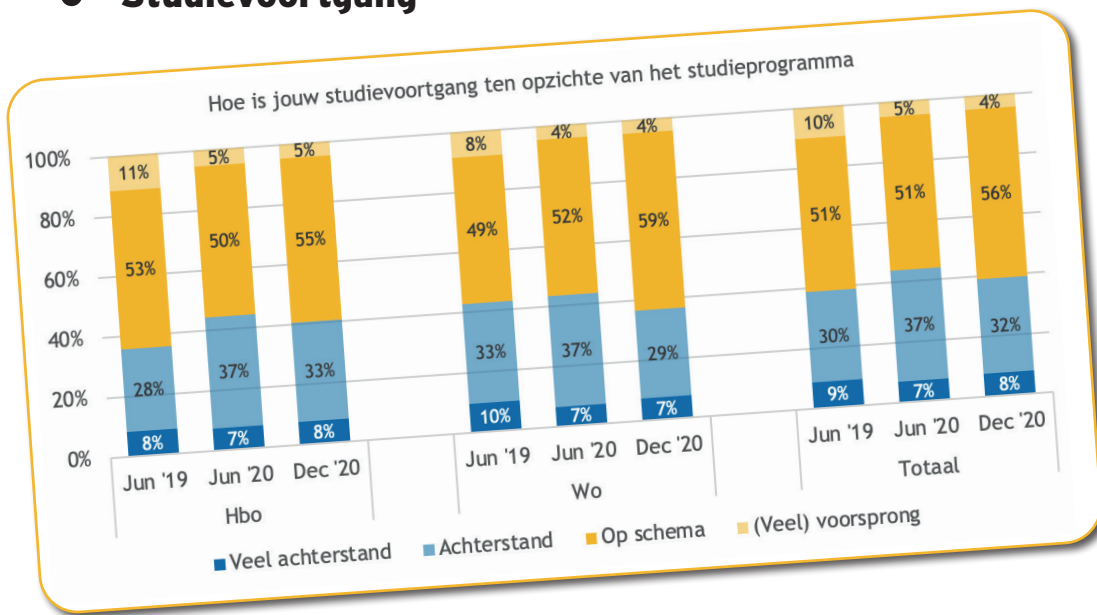
Hoe ervaren hbo- en wo-studenten het onderwijs tijdens corona? In de tweede helft van december 2020 heeft het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO) ResearchNed gevraagd een onderzoek uit te voeren naar ervaringen van studenten met digitaal onderwijs tijdens de COVID-19 pandemie. Om hiervan een betrouwbaar beeld te krijgen, heeft ResearchNed samen met ISO een vragenlijst voor dit onderzoek gemaakt waarin neutraal is gevraagd naar ervaringen van studenten. De vragenlijst bestond uit vragen over de **studievoortgang** van studenten en over de verschillende vormen van **digitaal onderwijs en toetsen op afstand**, de geschiktheid van deze vormen, het oordeel van studenten hier over, en de mening of deze vormen al dan niet behouden moeten blijven. Hierna volgden algemene vragen over onder andere de verhouding tussen fysiek en digitaal onderwijs, het oordeel over kennisoverdracht en interactie en het oordeel over afstandsonderwijs in het algemeen. De vragenlijst sloot af met vragen over het **welzijn** van de studenten en een **open vraag** naar afstandsonderwijs tijdens corona. Daar waar mogelijk is een vergelijking gemaakt met een onderzoek dat ResearchNed eerder uitvoerde in opdracht van ISO, met de Studentenmonitor hoger onderwijs uit 2019 (vóór corona) of met andere bronnen.

Verblijfsjaar	Hbo-bachelor	Wo-bachelor	Wo-master	Hoger onderwijs
1	1.712	1.735	20	3.467
2	1.176	1.253	40	2.469
3	718	873	16	1.607
4	579	453	283	1.315
5	309	207	705	1.221
6	157	103	608	868
>6	102	72	400	574
Totaal	4.753	4.696	2.072	11.521

Studenten gaven massaal gehoor aan het verzoek om mee te werken aan het onderzoek. De vragenlijst is als internetenquête uitgezet onder het studentenpanel van ResearchNed. Er zijn ongeveer 60.000 studenten vlak vóór de kerstvakantie (2020) benaderd. In totaal ongeveer 30 procent reageerde (17.041). Van deze groep zijn alle records verwijderd die de vragenlijst niet geheel hebben afgerond, die niet meer studeerden in het hoger onderwijs en die een deeltijdstudie of hbo-master doen (te kleine groepen). In totaal zijn de gegevens van 11.521 studenten meegenomen in de analyses. Onderstaand een overzicht van de (ongewogen) responsaantallen naar soort hoger onderwijs, type hoger onderwijs en studiejaar. Omdat de verhouding tussen het aantal respondenten uit hbo en wo scheef is verdeeld, is een weegfactor toegepast die tot gevolg heeft dat de verhouding tussen hbo en wo, bachelor en master, en de verdeling naar sector representatief is voor de Nederlandse studentenpopulatie. De basis voor deze weging is ontleend aan de open inschrijfdata van DUO. Alle figuren en tabellen in dit rapport zijn gebaseerd op gewogen aantallen.

Ik heb echt een hele slechte start gehad en dit komt voor het grootste gedeelte dus door het onderwijs op afstand. Ik heb heel erg snel een achterstand opgebouwd omdat ik het heel erg lastig vond om zo snel al de nieuwe stof bij te houden die ik kreeg. Ik heb in totaal per week twee uur fysiek les gehad en hier had ik in totaal dus veel te weinig aan. Online is het gewoon veel moeilijker om allemaal bij te houden en extra dingen te vragen. Als je fysiek even 5 minuten van de docent nodig heb voor wat hulp komt de docent bij je. Maar dit gaat niet in een online les met 50+ man in een online gesprek. Ook valt het mij heel erg tegen hoe de docenten om gaan met online lesgeven en de manier van online toetsen. Ik heb aan het eind van de middelbare school toetsen gehad en deze gingen verreweg beter dan de online toetsen die ik nu krijg. Doordat ik dus zo veel achter ben gaan lopen en het simpelweg niet meer bij kan houden, heb ik ook al een verzoek tot uitschrijven ingediend.

Studievoortgang

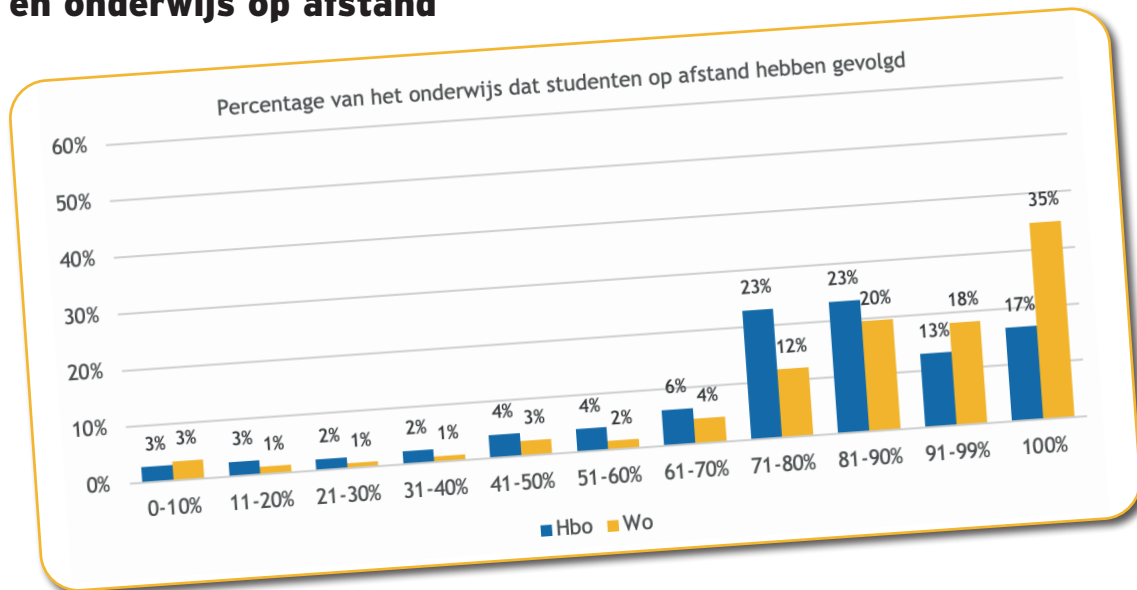
De studievoortgang tijdens de COVID-19 pandemie lijkt voornamelijk geen grote schade te hebben opgelopen in vergelijking met de situatie vóór corona. De antwoorden over studievoortgang zijn vergeleken met gegevens uit juni 2019 (Studentenmonitor 2019) en juni 2020 (ResearchNed in opdracht van ISO, 2020). De vraag is in alle drie de metingen op dezelfde manier gesteld: Hoe is jouw studievoortgang ten opzichte van het programma dat je volgt? In het hbo was de gemiddelde studievoortgang in juni 2020 iets minder dan in 2019. Die achterstand lijkt in de rest van 2020 deels te zijn ingehaald. In december 2020 was het percentage studenten met een achterstand (41%) nog iets hoger dan in 2019 (36%). In het wo is het percentage studenten met een achterstand tussen juni 2020 en december 2020 zelfs gedaald van 44 procent naar 36 procent. Op basis van deze cijfers lijkt de studievoortgang tot nu toe niet noemenswaardig onder de veranderde omstandigheden te hebben geleden. Stages staan over het algemeen vaker in het tweede semester op het programma. Als het door corona moeilijk blijkt om een stageplek te vinden, kan dit voor een deel van de studenten alsnog problemen opleveren in het tweede deel van het studiejaar.

Ik ben erg tevreden over het onderwijs op dit moment. Het gaat erg goed en ik heb het gevoel dat ik veel leer!

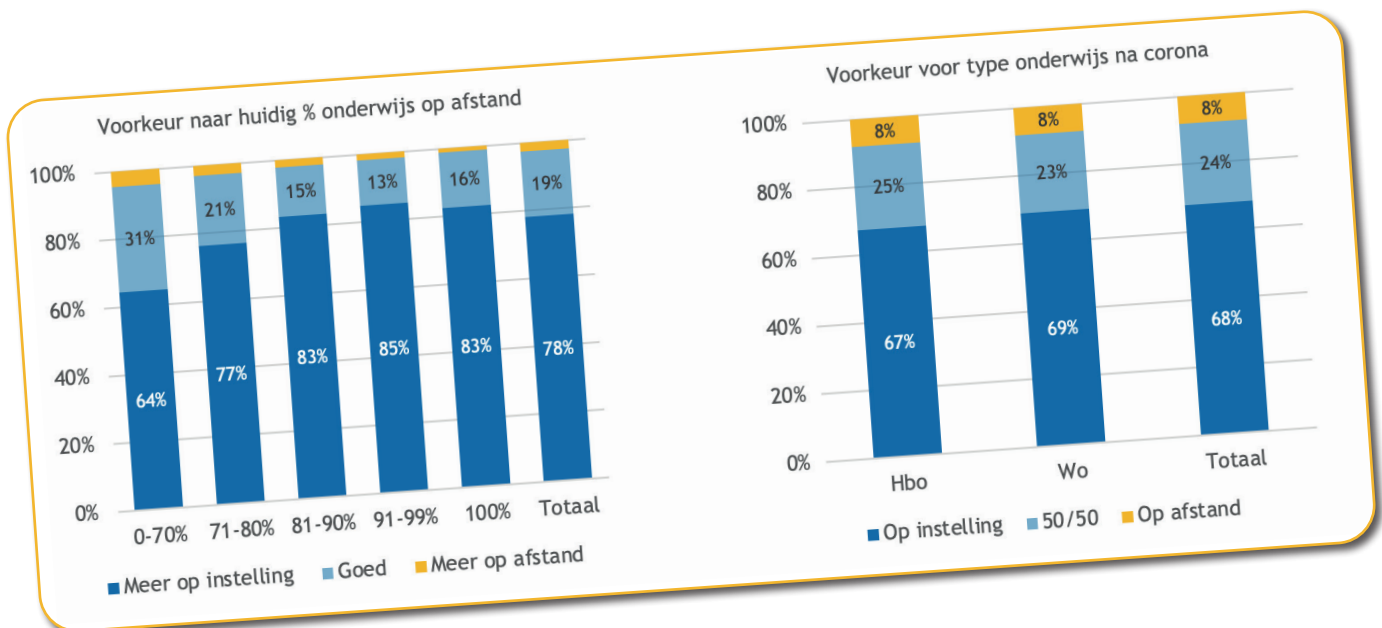

De afstand tot het onderwijs heeft mijn studievoortgang uiteindelijk niet belemmerd, maar ik heb toch een sterke voorkeur voor fysiek onderwijs. Voornaamste reden hiervoor zijn de concentratieproblemen die ik thuis ervaar. Daar zijn toch veel dingen die mij afleiden en het gezelschap van thuiswerkende ouders helpt ook niet.

Verhouding tussen onderwijs op de instelling en onderwijs op afstand

Bijna alle studenten hebben sinds september 2020 het merendeel van hun onderwijs op afstand gevolgd. In het hbo gaf 76 procent van de studenten aan meer dan 70 procent van het onderwijs op afstand te hebben gevolgd. In het wo volgde 85 procent van de studenten meer dan 70 procent van het onderwijs op afstand. Wat opvalt, is dat in het wo een op de drie studenten het volledige onderwijs op afstand volgde.

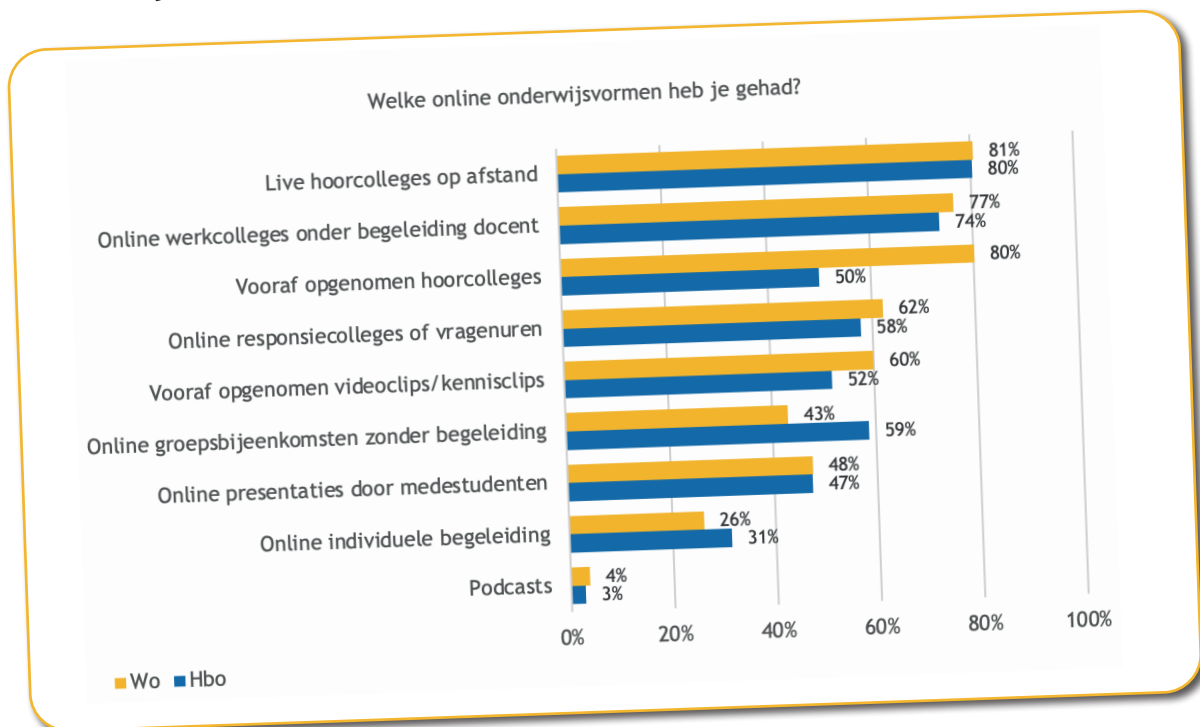
Een meerderheid van 78 procent zou meer onderwijs op de instelling willen volgen. Slechts een enkeling zou meer onderwijs op afstand willen. Bijna een vijfde deel van alle studenten (19%) vindt de huidige verhouding tussen onderwijs op de instelling en onderwijs op afstand goed. Zij vormen een minderheid.

Het gaat allemaal wel prima. De voordelen van thuiszitten (joggingsbroek, onverzorgd, net uit bed gerold) wegen op tegen de verminderde interactie en kwaliteit. Ik merk dat het lastiger is om motivatie op te brengen voor studeren en opletten bij presentaties, ook omdat het zo eenvoudig is om het geluid lekker uit te zetten en YouTube te gaan kijken. Ik zit er niet zo mee, maar ik kan begrijpen dat bijvoorbeeld eerstejaars het echt niet fijn vinden om op afstand les te hebben.

In deze grafiek is het oordeel van studenten over de huidige hoeveelheid online onderwijs afgezet tegen het percentage onderwijs dat zij nu op afstand krijgen. Duidelijk zichtbaar is dat naarmate studenten meer onderwijs op afstand volgen, ze ook vaker aangeven dat ze meer onderwijs op de instelling willen volgen.

De rechtergrafiek laat zien wat studenten willen na corona. Hoewel een substantieel deel van de studenten (32%) aangeeft ook na de coronacrisis nog (deels) afstandsonderwijs te willen volgen, wil twee derde van de studenten in het vervolg het onderwijs gewoon weer op de instelling ontvangen, zowel in het hbo als in het wo.

Onderwijsvormen

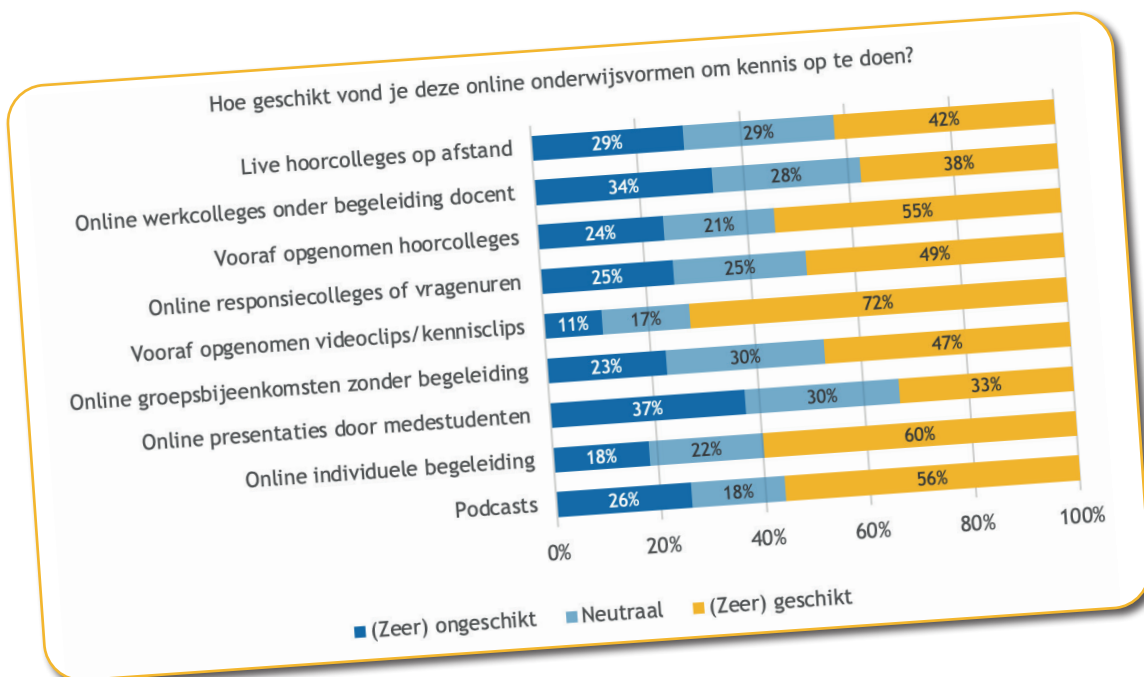

Welke onderwijsvormen hebben studenten gehad? Voor het samenstellen van de vragenlijst is door ResearchNed en ISO een inventarisatie gemaakt van verschillende onderwijsvormen die dit collegejaar zijn gebruikt voor onderwijs op afstand. Bijna alle studenten kregen live-hoorcolleges op afstand; één op de vier studenten vond dit geen geschikte manier om kennis over te brengen; 30 procent wil deze specifieke onderwijsvorm na corona behouden. In de vragenlijst hebben we studenten deze onderwijsvormen voorgelegd om na te gaan hoeveel elk van deze vormen wordt gebruikt. In het hbo en wo hebben bijna alle studenten te maken gehad met live hoorcolleges op afstand (resp. 80% en 81%) en werkcolleges op afstand (resp. 74% en 77%). Vooraf opgenomen hoorcolleges werden meer gebruikt in het wo (80%) dan in het hbo (50%).

Naar mijn mening is deze coronacrisis een mooi voorbeeld om uit te concluderen dat online onderwijs niet de toekomst is. Op welke manier dan ook, onderwijs is veel beter fysiek dan op afstand.

Zeer positief. Online onderwijs werkt super goed. Je kan zelf de colleges kijken hoe en wanneer je wilt. Door bijvoorbeeld afspeelsnelheid aan te passen, op pauze zetten ect. Al met al, louter positief.

Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het in het wo ook voor corona al gebruikelijk was dat bij grote opleidingen en vakken hoorcolleges werden opgenomen en beschikbaar gesteld zodat studenten deze kunnen terugkijken. Hoewel het gebruik van videoclips/kennisclips niet helemaal nieuw is, valt op dat in december 2020 meer dan de helft van de studenten aangaf dat deze werden gebruikt voor het onderwijs op afstand.

Buitenproportioneel bedroevend, maak me naast alle (medische) nevenschade ernstig zorgen om de kwaliteit van het academisch onderwijs, ongewaardeerde polarisatie en het gebrek aan humaan contact tussen mensen.

Hierna is de studenten gevraagd hoe geschikt ze deze online onderwijsvormen vinden om kennis

op te doen. Over het algemeen vinden de studenten de meeste vormen geschikt. De geschiktheid hangt uiteraard samen met de kwaliteit van de uitvoering en van de docent. We zien daarom ook verschillen tussen studenten. Het meest geschikt vonden studenten de vooraf opgenomen videoclips of kennisclips. Ook vooraf opgenomen hoorcolleges, responsiecolleges, online individuele begeleiding, online groepsbijeenkomsten zonder docent en podcasts (weliswaar weinig toegepast) worden door ongeveer de helft geschikt geacht. Over de overige vormen van online onderwijs zijn de meningen verdeeld (live online hoorcolleges op afstand, online werkcolleges onder begeleiding van een docent, en online presentaties/workshops door medestudenten).

Op de vraag of de onderwijsvormen na corona behouden moeten blijven, wil meer dan de helft werkcolleges onder begeleiding van een docent en presentaties/workshops door medestudenten bij voorkeur niet behouden. Het meest geschikt om te behouden vinden studenten alle vormen van online onderwijs die van tevoren zijn opgenomen en vormen waarbij een intensieve interactie tussen studenten en docenten is (responsiecolleges, individuele begeleiding).

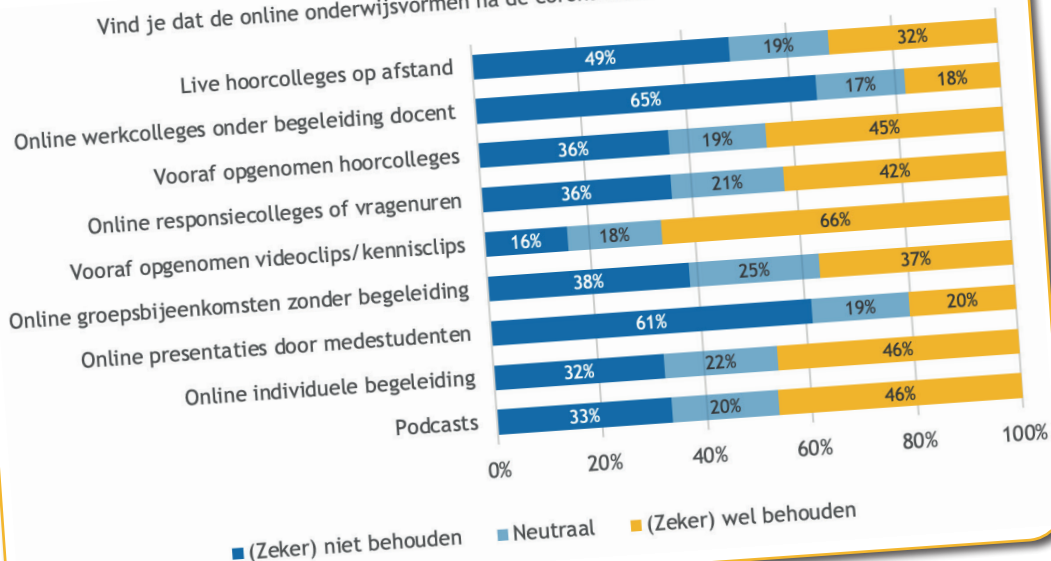
Afstandsonderwijs is een stuk slechter en een stuk minder leerzaam.

Het gaat beter dan verwacht, ook veel geleerd over concentratie en zelf studeren. Niet constant op en neer hoeven te reizen tussen verschillende locaties scheelt tijd, maar haalt ook wel een beetje de echt leuke kanten uit studeren.

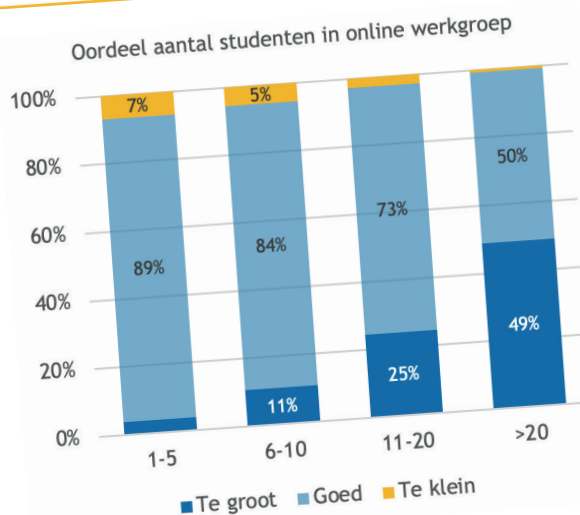
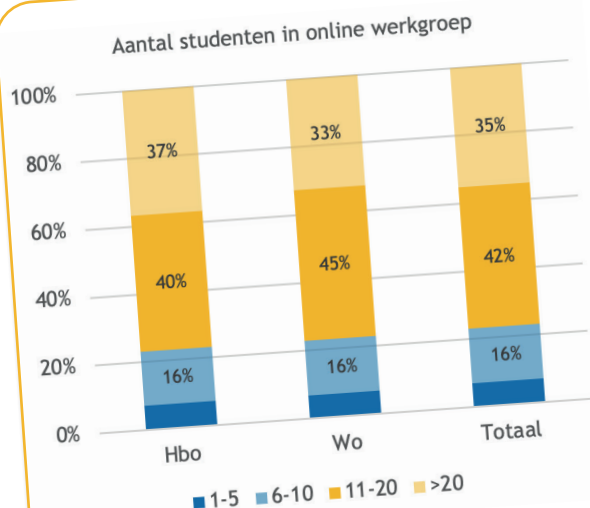

Het onderwijs op afstand bevalt mij heel goed: ik ben blij met de vrijheid die het onderwijs op afstand mij geeft. Het feit dat ik niet onder het toezicht van een docent hoeft te werken, is erg prettig. Het onderwijs op afstand zorgt ervoor dat ik mij goed kan focussen op de leerstof en het maakwerk én niet afgeleid ben door andere leerlingen. Daarnaast kan ik door het onderwijs op afstand thuis blijven wonen, wat scheelt met het lenen van geld.

Vind je dat de online onderwijsvormen na de coronacrisis behouden moeten blijven?

Werkcolleges

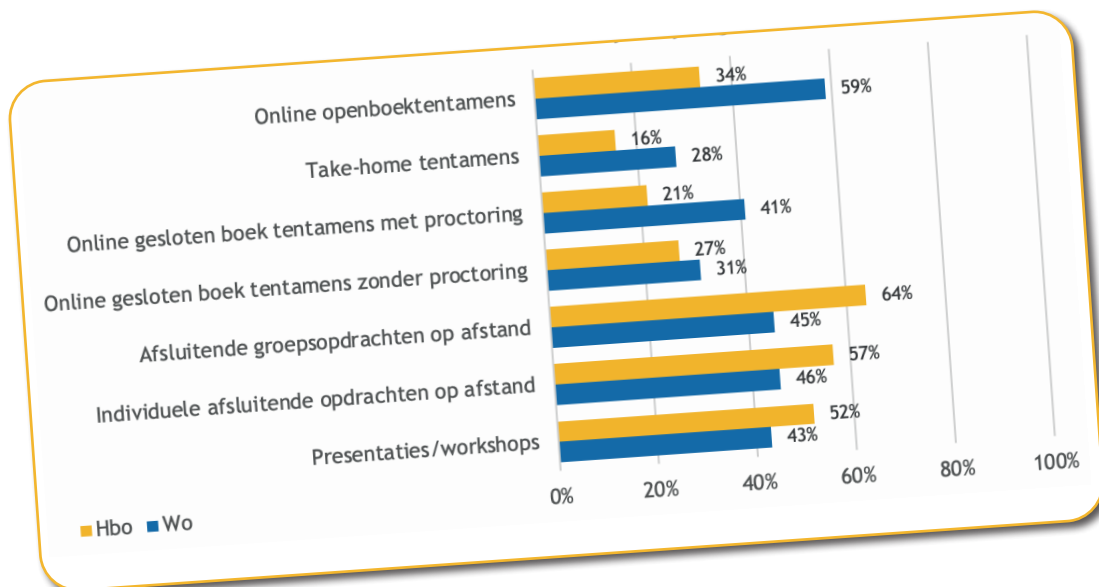

In de vragenlijst is specifiek aandacht besteed aan groepsmaat in online werkcolleges.

Deze werkcolleges volgden studenten in ruim een derde van de gevallen in groepen groter dan twintig studenten. De studenten vonden die groepen van meer dan twintig studenten vaak te groot (49%). De studenten die hun werkcolleges doorgaans in kleinere groepen volgden, waren overwegend tevreden over de groepsmaat.

Ik ervaar het als een vreemde tijd, maar op studiegebied als zeer positief. Ik kan eindelijk lekker op mijn eigen tempo werken, hoef niet eindeloos naar colleges te luisteren als ik het al begrijp en kan meer zelf mijn planning indelen. Ik vind de werkgroepen erg leuk en er is veel interactie. Ik heb het gevoel dat ik veel leer!

Online toetsingsvormen

Ik weet dat de docenten echt hun best hebben gedaan en de vooraf opgenomen hoorcolleges ervaar ik ook als perfect! Ontzettend ideaal voor iemand als ik die normaliter 2 uur moet reizen om op school te komen. Echter kunnen de werkgroepen echt niet online. Dit is ontzettend onoverzichtelijk en onpersoonlijk. Daarnaast kunnen de docenten zo niet genoeg aandacht geven aan individuen of groepjes.

Het traditionele tentamen als toetsingsvorm is minder geschikt om op afstand af te nemen.

Veel studenten hebben daarom te maken gekregen met andere vormen van toetsing. Er zijn grofweg twee categorieën: online tentamens die in beperkte tijd worden gemaakt (bijv. openboektentamens, geslotenboektentamens met of zonder proctoringssoftware) en online toetsen in opdrachtvorm, die men op eigen tempo maakt (bijv. take-home tentamens, afsluitende opdrachten). We hebben studenten een aantal varianten voorgelegd om na te gaan hoe vaak deze worden gebruikt om de kennis van studenten te toetsen. In het hbo en wo werd op verschillende manieren getoetst. Op de universiteiten werden meer online tentamens gebruikt dan op de hogescholen. In het hbo kregen de studenten vaker afsluitende opdrachten dan in het wo. In het wo werden openboektentamens het vaakst gebruikt (59% van de studenten). In het hbo werden afsluitende groepsopdrachten en individuele opdrachten veel toegepast (64% en 57%). Tentamens met gebruik van proctoringssoftware werden beperkt ingezet. In het wo kreeg 41 procent van de studenten zulke tentamens, in het hbo is dit 21 procent.

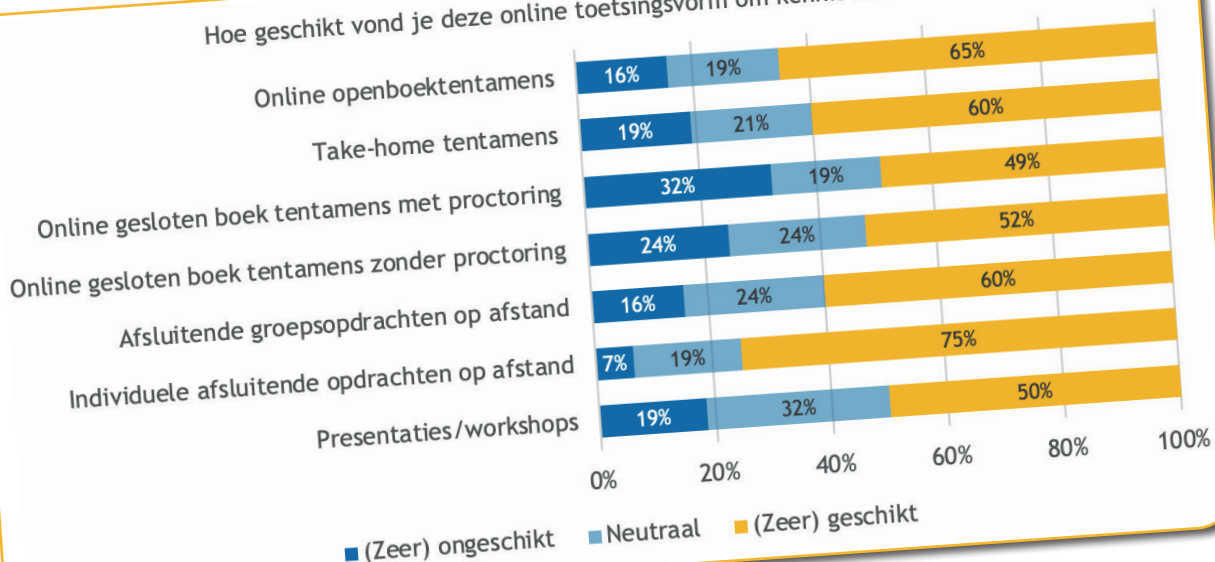
Over tentamens op afstand met proctoring waren studenten het vaakst negatief (32%).

Dit komt mogelijk niet omdat ze zulke tentamens minder geschikt vinden voor het toetsen van kennis, maar omdat ze zulke tentamens niet prettig vinden. Studenten vonden verder alle alternatieve toetsingsvormen (redelijk) geschikt om kennis te toetsen. Studenten waren het vaakst positief over individuele afsluitende opdrachten (75%) en openboektentamens (65%). De gegevens zijn hier niet apart weergegeven voor hbo en wo omdat er geen grote verschillen waren.

Met het onderwijs voornamelijk op afstand heb ik het een stuk rustiger en overzichtelijker op een rijtje wat ik moet doen per week. Wel vind ik het samenwerken met andere studenten moeilijker gaan, want je vindt elkaar niet direct als je in een cursus zit zonder je vrienden. Een aantal cursussen die ik dit jaar heb gevolgd heeft hier wel aan proberen te werken, door vaste werkgroepjes door de docent te laten maken die op geplande tijden online bij elkaar komen. Dit vond ik fijn werken.

Laat me alsjeblieft weer naar de campus gaan. Ik ben het spuugzat. Ik ben een eerstejaars masterstudent op een nieuwe universiteit, we hebben groepsopdrachten, maar groepsgenoten kiezen gebeurt zonder ze te zien en dan zit je soms met mensen die de motivatie niet hebben. Ik wil studiegenoten ontmoeten. Ik ben een tentamen op campus gaan maken, gezegd dat ik 'tegen proctoring' ben om dat te mogen om een paar studiegenoten te ontmoeten. Beste dag van het semester! Ik kan met niemand praten. Andere universiteiten hadden meer op campus (universiteit van mijn bachelor). Ik ben teleurgesteld.

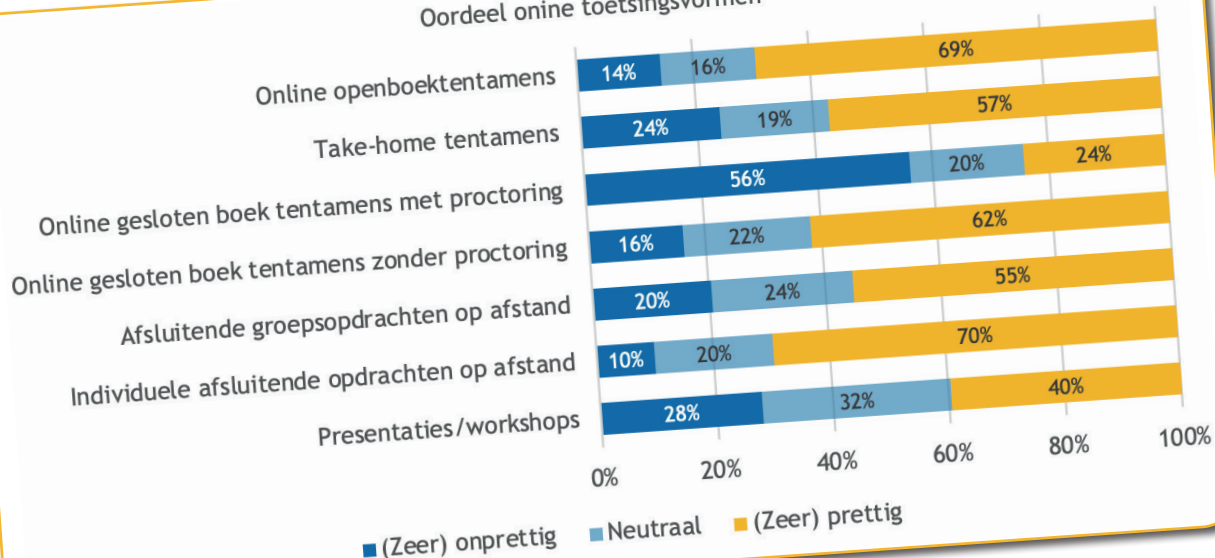
Hoe geschikt vond je deze online toetsingsvorm om kennis te toetsen?

Online proctoring is verschrikkelijk. Extra stress door verbinding die vaak kan ontbreken... stress met dat je onterecht op fraude wordt beschuldigd...

Het gebruik van proctoringsoftware tijdens tentamens wordt als onprettig ervaren. Van de studenten die zulke tentamens hebben gehad, vond meer dan de helft (56%) dit onprettig. Over het algemeen kan gezegd worden dat de meeste toetsingsvormen door studenten als prettig ervaren werden. Studenten is namelijk ook gevraagd hoe prettig ze het vonden om een bepaald soort toets te krijgen. Omdat de resultaten van studenten in het hbo en wo niet erg verschillen worden ze hier niet apart weergegeven. Wederom vielen openboektentamens en individuele afsluitende opdrachten in de smaak (resp. 69% en 70% vonden dit prettig). Het gebruik van proctoringsoftware tijdens tentamens wordt als onprettig ervaren. Van de studenten die zulke tentamens hebben gehad vond meer dan de helft (56%) dit onprettig.

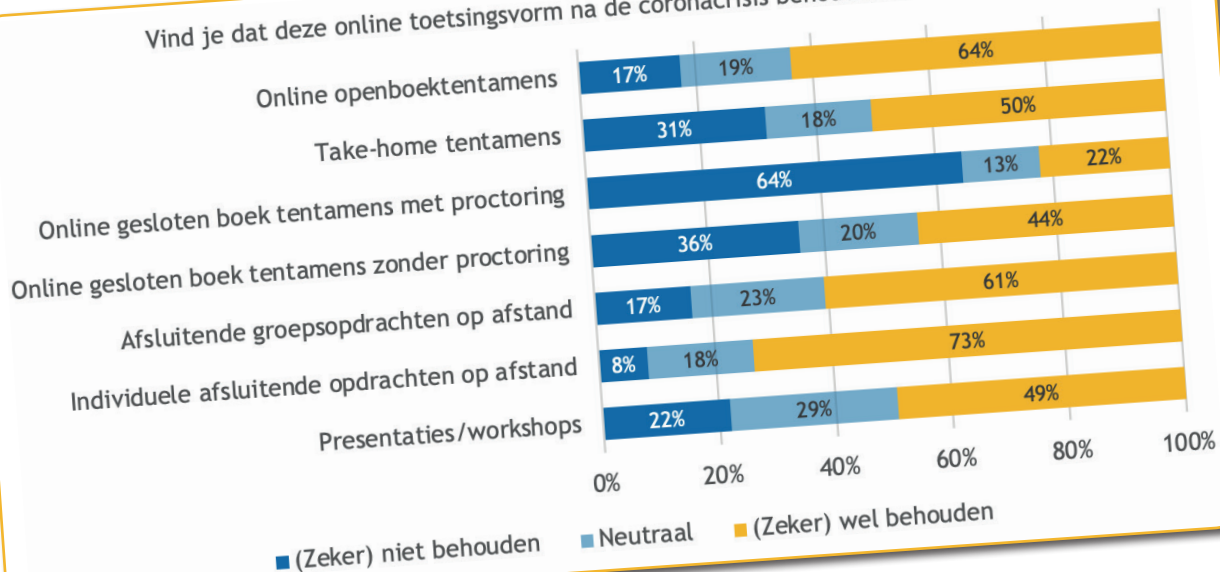
Oordeel online toetsingsvormen

Ik ben gezien de omstandigheden tevreden over hoe het onderwijs georganiseerd is. Docenten doen echt hun best om er nog wat van te maken. De toetsing op afstand vind ik daarentegen wel echt vervelend met name door proctoring.

Nu er open boek toetsen zijn heb ik het idee dat docenten denken dat ze het tentamen 1000x moeilijker moeten maken omdat het een open boek toets is. Dit snap ik, maar bij sommige tentamens gaat het wel erg ver. Ik ervaar dat wij als studenten daar dan de dupe van worden. Ook heb ik bij alle online tentamens tijd te kort gehad tot nu toe. Ik probeer daarnaast in mijn achterhoofd te houden dat de omschakeling naar online onderwijs voor veel docenten erg lastig is, maar ben soms wel teleurgesteld in het onderwijs dat geboden wordt.

Vind je dat deze online toetsingsvorm na de coronacrisis behouden moet blijven?

Over tentamens met proctoringssoftware zijn studenten duidelijk; deze moeten volgens de student zeker niet behouden worden. De ultieme vraag over toetsingsvormen was de vraag aan studenten of ze deze na corona zouden willen behouden. Voor individuele opdrachten, groepsopdrachten en openboektentamens is het antwoord overduidelijk 'ja'. Ook over take-home tentamens en presentaties oordeelden studenten redelijk positief. Over tentamens met proctoringssoftware zijn studenten duidelijk; deze moeten volgens de student zeker niet behouden worden.

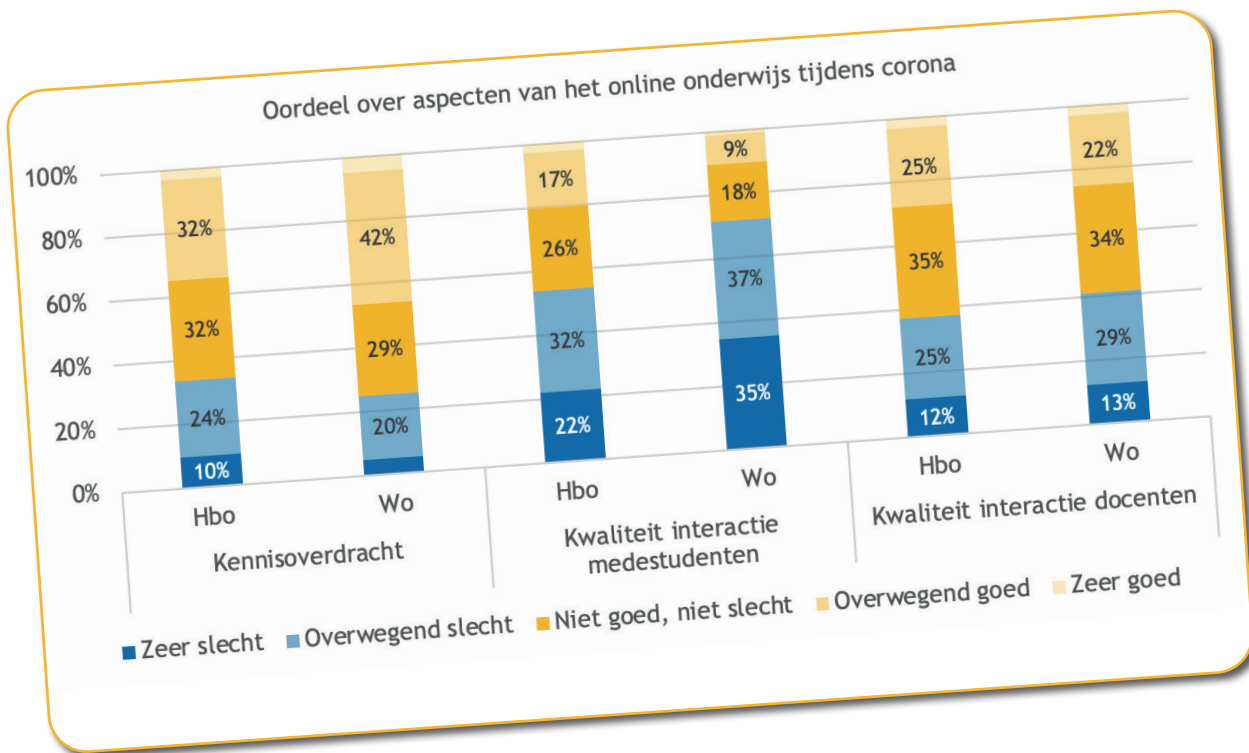
Begin van de coronacrisis acht weken lang geen onderwijs gehad, school liet niks van zich horen. Met als resultaat voor twee tentamens gezakt en stage niet gehaald. Verergering depressie door dit sociale isolement.

Ik ben heel blij dat er bij de vakken die ik volg niet gedaan wordt aan proctoring. Ik vind het een gigantische inbreuk op mijn privacy. Ik zou me er absoluut niet fijn bij voelen.

Ik heb dit schooljaar voornamelijk stage gelopen op locatie en daarbij 1x in de twee weken online college gevolgd. De online colleges vond ik niet prettig. Deze dagen voelden langdradig omdat je telkens naar je beeldscherm zit te staren. Daarnaast had ik een slechte internetverbinding omdat iedereen in huis het internet nodig had voor school. Hierdoor kreeg ik niet altijd goed alle informatie mee, en dat is frustrerend.

Tevredenheid over het online onderwijs tijdens corona

De docenten die ik heb gehad, hebben hun best gedaan om zo goed mogelijk online de lessen te geven. Zelf mis ik vooral de informele interactie met medestudenten.

Hoe oordelen studenten over drie belangrijke aspecten van online onderwijs: kennisoverdracht, de kwaliteit van de interactie met medestudenten en de kwaliteit van de interactie met docenten?

Er zijn opvallende verschillen tussen hbo en wo. Het minst positief zijn studenten over de kwaliteit van de interactie met medestudenten. De kwaliteit van de interactie met medestudenten wordt vooral in het wo slecht beoordeeld: iets meer dan de helft van de hbo-studenten en bijna driekwart van de wo-studenten vindt deze interactie slecht. Positief over interactie met medestudenten is een op de vijf hbo-studenten en een op de tien wo-studenten. Over de interactie met docenten is men iets meer gematigd: daarover is ruim een op de drie studenten negatief; een kwart oordeelt positief. Hoe wordt de kwaliteit van de kennisoverdracht ervaren? Een op de drie hbo-studenten is positief, een derde negatief en een derde gematigd. Bijna de helft van de wo-studenten heeft een positief oordeel over de kwaliteit van de kennisoverdracht; een kwart vindt de kennisoverdracht slecht.

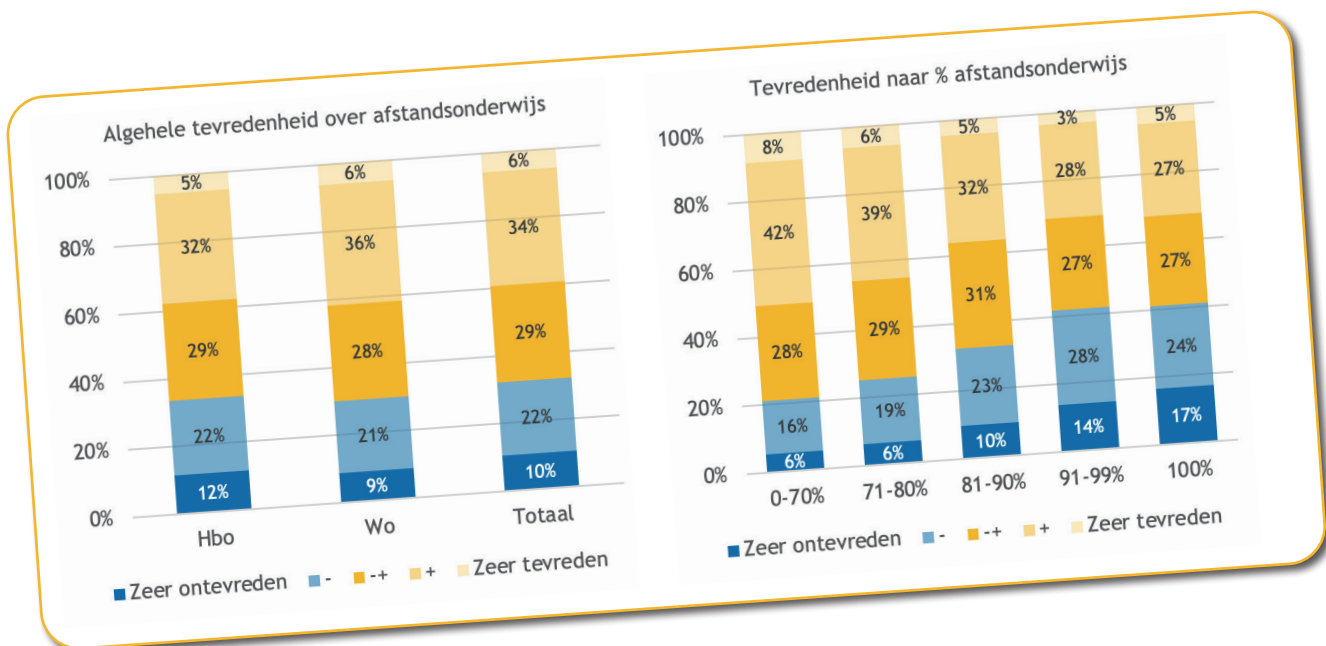
Het grootste punt waar ik tegenop loop is dat ik geen contact meer heb met veel medestudenten. Van een paar medestudenten heb ik beste vrienden gemaakt en aan hen kan ik hulp vragen en ik zie ze vaak, maar we hebben helemaal geen small talk meer. Daarnaast mis ik het om naast iemand in de collegebank te zitten en dat je schouders elkaar kort aanraken, gewoon voor het gevoel van community. Deze vragenlijst heeft me bang gemaakt dat onderwijs op afstand voor universiteiten blijft. Ik denk zeker dat we hebben geleerd dat hoorcolleges moeten worden opgenomen om thuis te kijken, en er mits daar capaciteit voor is, een online werkgroep wordt gegeven voor de mensen die griep hebben, maar absoluut niet teveel online onderwijs aanbieden. Hierdoor heb je helemaal geen kans voor een community op de opleiding.

Het is héél erg lastig om een nieuw netwerk op te bouwen wanneer je naar een nieuwe stad verhuist. Je ziet geen mensen van je studie en moet het puur hebben van je werkgroep met 13 mensen; als hier niemand tussen zit met wie het echt klikt heb je vrijwel geen mogelijkheid om nieuwe vrienden te maken. Dit geldt zeker als je ook nog eens uitgeloot bent bij een studentenvereniging. Hierdoor denk ik wel eens: waarom ben ik eigenlijk weggegaan naar een andere stad? Terwijl je deze gedachten normaal gesproken niet/amper zou hebben en in de introductie week al 10 keer zo veel mensen ontmoet zou hebben dan wat je nu in 4 maanden hebt gedaan.

Alles overziend is 32 procent van de studenten (zeer) ontevreden over het online onderwijs; bijna veertig procent heeft waardering voor de manier waarop het onderwijs tijdens corona was ingericht.

Wel zien we een samenhang met de hoeveelheid afstandsonderwijs dat studenten hebben gehad.

Naarmate meer afstandsonderwijs werd aangeboden, daalde de tevredenheid.

De coronamaatregelen en alles wat daarmee samenhangt, zorgt ook voor een sociaal isolement:

dertig procent van de studenten voelt zich vaak eenzaam. Voor veertig procent geldt dat zij zich nauwelijks eenzaam voelen. Daarnaast is gevraagd of men zich zorgen maakt over de financiële situatie.

Zestig procent maakt zich hierover niet tot nauwelijks zorgen; twintig procent tobt vaak over de financiën.

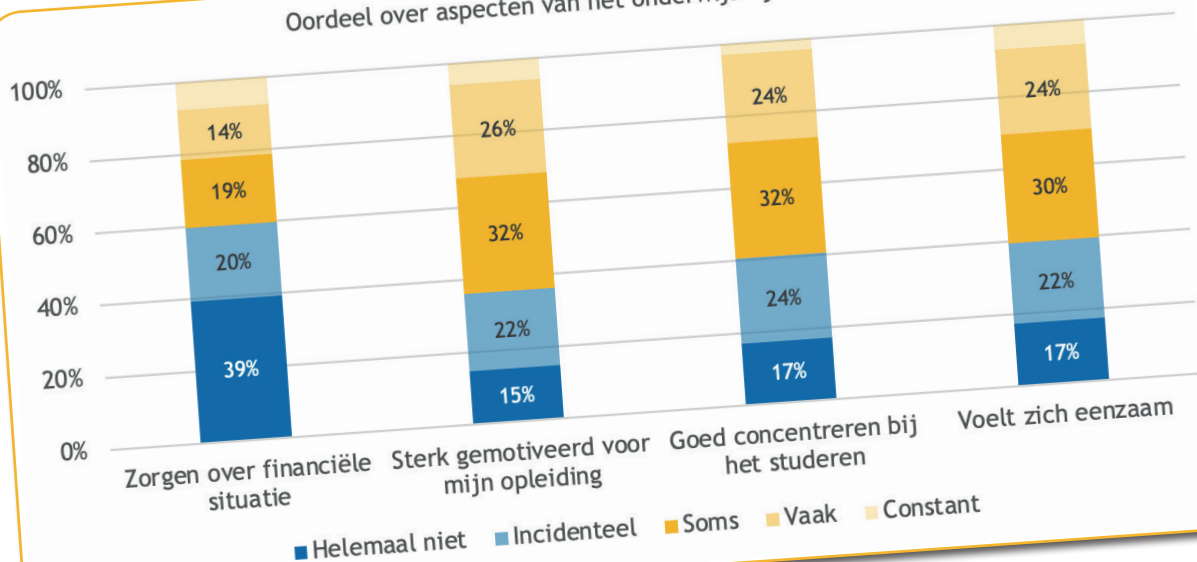
Eén op de drie studenten kampt met motivatieproblemen en ruim veertig procent kan zich nauwelijks tot niet concentreren.

Online lessen zijn absoluut geen uitkomst, het is haast onmogelijk kennis op te doen of überhaupt geconcentreerd te blijven. Ik heb oprecht het gevoel dit jaar niks geleerd te hebben door online lessen. Sommige mensen zullen er geen probleem mee hebben, maar voor anderen, zeker diegene met dingen zoals ADD of ADHD, is deze manier van onderwijs gewoon echt geen oplossing, waardoor achterstand niet te voorkomen is, wat stress oplevert en een aanslag is op iemands geestelijke gezondheid, die er bij zowel mij als vele anderen zwaar onder geleden heeft.

Sinds de coronatijd ervaren veel medestudenten, en ik, financiële stress. Veel studenten hebben geen baan meer en worden niet gefinancierd. Dit geeft veel stress op financieel gebied. Onze dromen/stages worden gecancelled. We hebben nergens om naar uit te kijken omdat onze financiële status erger wordt, waardoor de dromen of plannen op gebied van educatie soms gecancelled moeten worden. Dit geeft ook veel stress; waar komen we terecht in de toekomst? De lessen zijn veel slechter geworden. Docenten weten niet hoe ze moeten omgaan met de online lessen. Geef als universiteit een cursus aan de docenten. Omdat de kwaliteit van onderwijs drastisch achteruit is gegaan, in tegenstelling wat door Rutte gezegd wordt, gaan de cijfers en het gemiddelde ook achteruit waardoor studenten langer moeten studeren en meer in financiële en emotionele problemen komen. Het is een negatieve spiraal en ondertussen worden de studenten door de media beschuldigd van het expres verspreiden van corona.

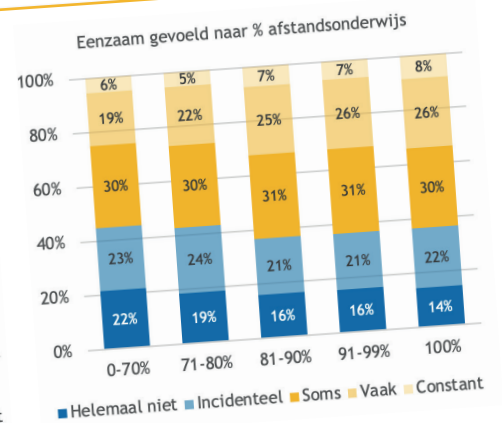
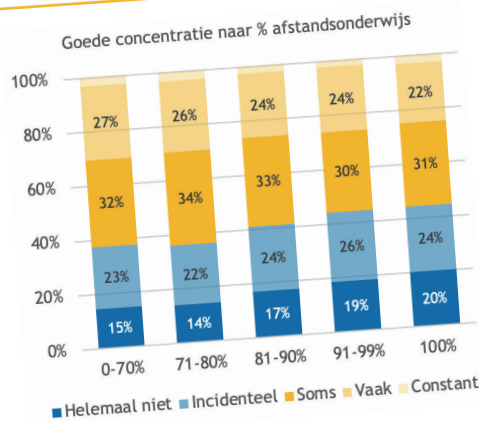
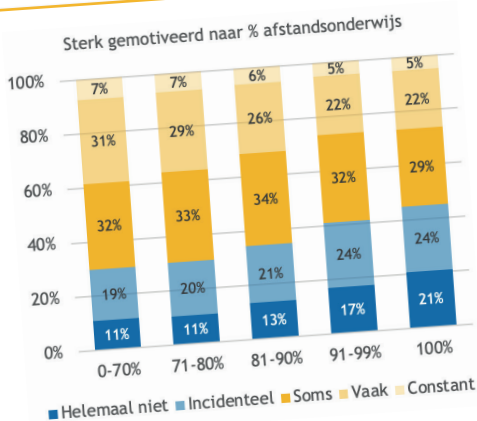
Oordeel over aspecten van het onderwijs tijdens corona

Alles is gewoon helemaal kut. Ik zie niemand. Studie is niet leuk meer. Het is alleen maar stress, stom onderwijs en eenzaamheid.

Studenten met veel afstandsonderwijs hebben vaker te kampen met motivatieproblemen.

Motivatieproblemen, concentratieproblemen en gevoelens van eenzaamheid hangen samen met de mate waarin studenten afstandsonderwijs hebben. Meer online onderwijs betekent minder concentratie, lagere motivatie en meer eenzaamheid. Het hebben van financiële problemen blijkt hierbij een versterkende factor.

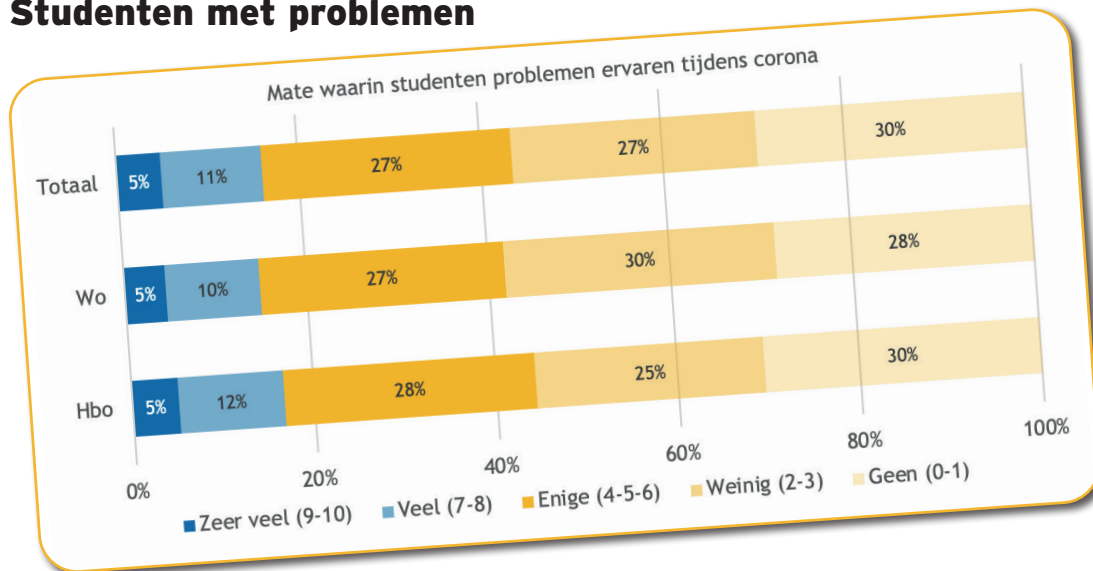

Ik kon me veel beter concentreren en voelde me energischer. In de klas voelde ik me altijd moe en kon ik niet goed opletten door de hoeveelheid prikkels en informatie. Sinds ik thuis zit gaat het super goed met me!

Het bevalt heel goed! Daarnaast heb ik ook het idee dat de docenten meer betrokken zijn bij je thuissituatie en privéleven en daarin ook willen helpen of de docenten prettiger maakt.

Alles was verschrikkelijk: doordat je je medestudenten niet meer ziet word je eenzaam, door de hele dag naar een scherm te staren krijg je hoofdpijn en kun je je niet op ander schoolwerk concentreren en het was lastig om je gemotiveerd te voelen als je niets mag. Kortom, er is geen reden om het huis uit te gaan en met anderen afspreken mag of gaat niet. Dit zorgt voor een grote groep eenzame, depressieve en ongelukkige studenten.

Studenten met problemen

Eén op de twintig studenten ervaart grote problemen tijdens de coronacrisis, zowel op het gebied van hun mentale conditie als met het onderwijs en de studie. Nog eens ruim één op de tien studenten ervaart veel problemen. Vertalen we dat naar de studentenpopulatie dan gaat het naar schatting om een groep van 30.000 à 35.000 studenten met wie het niet goed gaat tijdens de COVID-19 pandemie.

Om dit vast te stellen is nagegaan hoeveel studenten in de coronatijd problemen hebben. Hiervoor is een indicator geconstrueerd die een waarde heeft van 0 tot 10 en gebaseerd is op de volgende tien kenmerken:

1. Slechte mentale conditie
2. Laag oordeel over de kwaliteit van de kennisoverdracht
3. Laag oordeel over de kwaliteit van de interactie met medestudenten
4. Laag oordeel over de kwaliteit van de interactie met docenten
5. Ontevreden over het onderwijs tijdens corona
6. Zorgen over hun financiële situatie
7. Laag gemotiveerd voor de opleiding
8. Slecht kunnen concentreren bij studeren
9. Voelde me eenzaam
10. Loopt achter op schema (trage studievoortgang)

Deze tijd heeft voor minder stress gezorgd bij mij. Ik kan mijn dagen inplannen zoals ik het wil met school, werk, sport en vrienden. Ik heb veel meer tijd voor mezelf en heb minder last van verplichtingen.

Ik vind het online onderwijs extreem lastig. Ik presteer hetzelfde, maar het kost veel meer moeite. Ik volg een internationale studie en de meeste van mijn studiegenoten zijn terug naar huis gegaan. Degenen die overgebleven zijn, zitten eenzaam op hun kamers. De online werkgroepen zijn niet effectief en ik ken niemand die zijn concentratie erbij kan houden. Daardoor spendeer ik ook twee keer zoveel tijd aan school, want de werkgroepen zijn verplicht en ik moet daarom nog 2 uur extra zelfstudie per werkgroep ernaast doen. We zijn futloos, eenzaam en depressief, maar de werkdruk neemt niet af.

Scoren studenten op alle tien kenmerken hoog, dan krijgen ze een score van '10' wat betekent dat zij zeer veel problemen ervaren, zowel op het mentale vlak als ten aanzien van sociale contacten en hun studie. Scoren studenten op alle tien kenmerken laag, dan krijgen zij een score '0' wat betekent dat zij in het geheel geen problemen ervaren. Deze scores zijn weer geschaald in vijf categorieën met de volgende betekenis:

- Geen ervaren problemen (score 0-1)
- Weinig ervaren problemen (score 2-3)
- Enige ervaren problemen (score 4-5-6)
- Veel ervaren problemen (score 7-8)
- Zeer veel ervaren problemen (score 9-10)

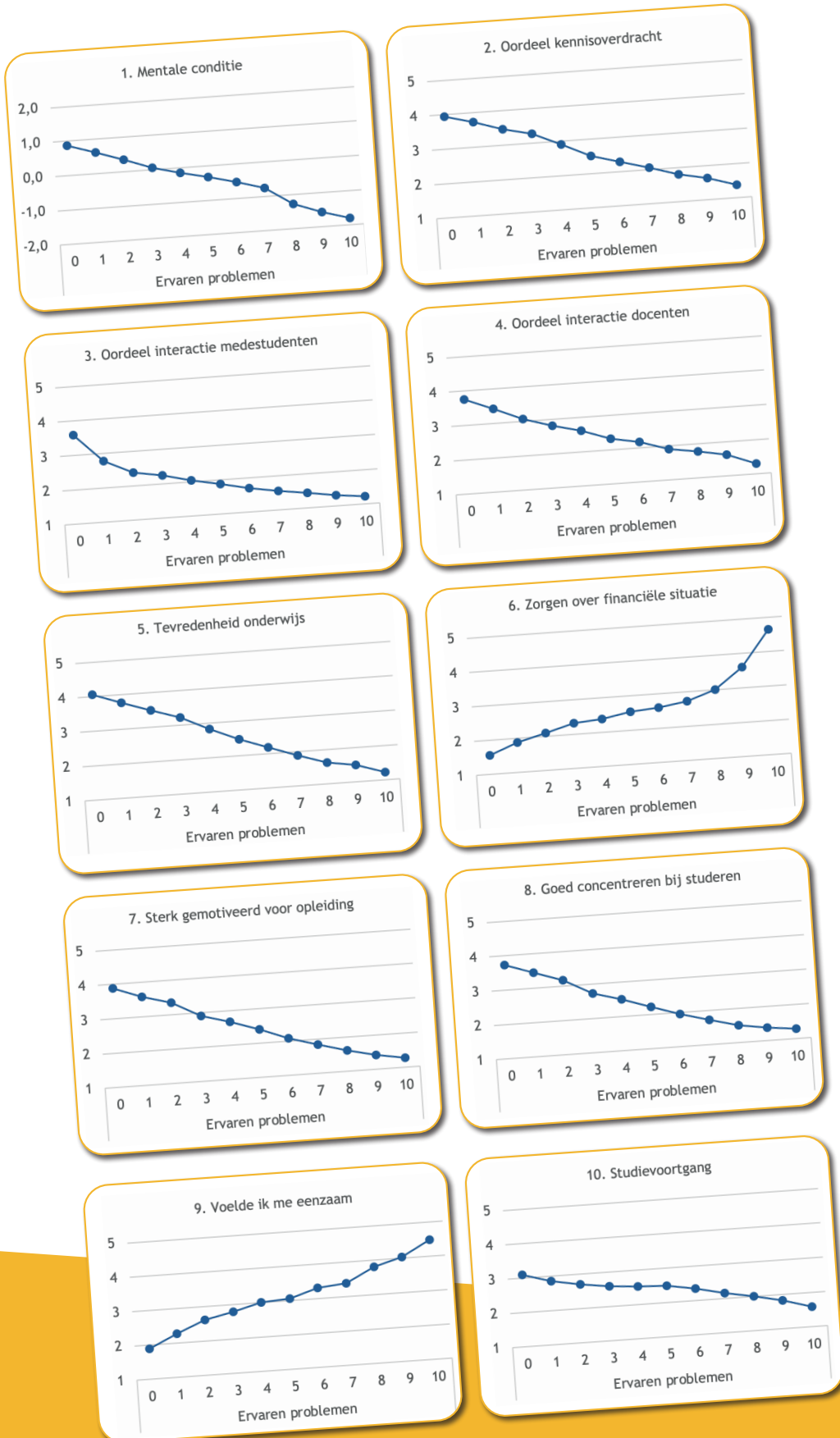

Ik voelde me heel eenzaam en angstig en ik heb het gevoel dat de studie strenger rekent dan vroeger terwijl dit een hartstikke lastige tijd is. Er is geen scheidslijn meer tussen vrije tijd en school, ik heb het gevoel dat de uni denkt: je bent toch vrij dus dan kun je al je wakkere uren wel aan de studie besteden.

Ik zou het enorm waarderen als het straks een vrije keus wordt om onderwijs op afstand te volgen. Ik krijg veel meer gedaan in minder tijd door het thuis te doen. Ik kan zelf mijn tijd inplannen en voor half 9 beginnen zodat ik ook eerder op de dag klaar ben.

Bijlage

Deze figuren laten de samenhang zien tussen de geconstrueerde indicator voor ervaren moeilijkheden tijdens corona en de onderliggende aspecten waarop de indicator is gebaseerd.

Ge-wel-dig. Heb nog nooit zo veel tijd gehad. Heerlijk!